

Tertulian

DO ŻONY

Tekst łacińsko-polski

Tekst łaciński wydany przez Charlesa Muniera

w: *Sources chrétiennes* 273 /1980 r./

źródło: www.tertullian.org

Tekst polski jest w dużej części poprawioną wersją przekładu zamieszczonego w zbiorze dzieł Tertuliana: *Wybór Pism II*, Warszawa: ATK 1983, PSP 29, s.147 – 164.

Tekst tłumaczenia wymaga jeszcze wielu korekt.

Ostatnia wersja poprawek z dn. 29.08.2014 r.

Wszelkie uwagi i propozycje poprawek mile widziane:

Krzysztof Broszkowski OP, kbroszko@gmail.com.

www.kbroszko.dominikanie.pl

Księga pierwsza.....	2
Księga druga.....	15

Księga pierwsza

I. [1] Uznałem za słuszne, moja najukochańsza współsłużebnico w Panu, już teraz zatroszczyć się o przyszłość, powierzając Twojemu wiernemu [sercu] zasady, którymi powinnaś się kierować po moim odejściu z tego świata, o ile wcześniej niż Ty zostaną wezwany.

[2] Czyniąc zadość sprawom doczesnym, by określić, co należy do nas obojga, sporządzamy przecież dokument ślubny¹. Dlaczego zatem tym bardziej nie mielibyśmy zadbać o naszą przyszłość co do spraw boskich i niebiańskich, przygotowując rozporządzenie², zawierające opis i wskazania odnośnie do tych rzeczy, które zaliczane są do dóbr nieśmiertelnych i dziedzictwa niebios?³

[3] Niech Bóg sprawi, byś mogła w pełni pojąć przesłanie mojego duchowego testamentu – Któremu niech będzie cześć, chwała, wspaniałość, dostojność i potęga teraz i aż na wieki wieków⁴.

[4] Polecam ci więc, abyś po moim odejściu, o ile będziesz zdolna do życia w powściągliwości, wyrzekła się pragnienia małżeństwa – nie ze względu na mnie, lecz raczej dla Twego własnego pożytku. Zresztą, chrześcijanom, którzy odeszli z tego świata i zostali przeniesieni do jakości i świętości anielskiej, nie dano żadnej obietnicy przywrócenia małżeństwa w dniu zmartwychwstania⁵. Zatem nic tu po zatroskaniu podsuwanemu przez cielesną zazdrość⁶.

I. [1] Dignum duxi, dilectissime mihi in Domino conserua, quid tibi sectandum sit post discessum de saeculo meum, si prior te fuero uocatus, iam hinc prouidere, ut prouisum obserues, mandare fidei tuae.

[2] Nam saecularibus satis agentes sumus et utrique nostrum consultum uolumus, talibus tabulas ordinamus; cur non magis de diuinis atque caelestibus posteritati nostrae prospicere debeamus et legatum quodammodo praelegare admonitionem et demonstrationem eorum quae ex bonis immortalibus et de hereditate caelorum deputantur?

[3] Tu modo ut solidum capere possis hoc meae admonitionis fideicommissum Deus faciat, cui sit honor, gloria, claritas, dignitas et potestas et nunc et in saecula saeculorum.

[4] Praecipio igitur tibi, quanta continentia potes, post excessum nostrum renunties nuptiis, nihil mihi isto nomine collatura, nisi quod tibi proderis. Ceterum Christianis saeculo digressis nulla restitutio nuptiarum in diem resurrectionis repromittitur, translatis scilicet in angelicam qualitatem et sanctitatem. Proinde sollicitudo nulla, quae de carnis zelo uenit.

¹ Tj. umowa małżeńska (tabulae, -arum).

² Legatum, -i; rozporządzenie testamentalne odnośnie do podziału pozostałych po zmarłym dóbr.

³ Por. Hbr 9,15; 1P 1,4.

⁴ Por. Jud 25 (por. Ga 1,5; Ap 4,10).

⁵ Por. Mt 22,30 (por. Mk 12,25; Łk 20,35).

⁶ Por. Mt 22,23-30.

[5] Również ta, która miała poślubić – jak chcą – kolejno siedmiu braci, nikogo z tych mężów nie urazi w dniu zmartwychwstania, ani też żaden z nich nie będzie czekał na to, by ją zawstydzić. Saduceusze ze swoim kazusem zmuszeni byli ustąpić przed rozstrzygnięciem Pana⁷.

[6] Nie sądz, że podsuwam ci tę, kontrowersyjną dla niektórych, radę wdowieństwa, żeby – chcąc uniknąć bólu spowodowanego urazą – zachować twoje czyste ciało w całości dla siebie. Nie zostanie wówczas przywrócone między nami nic z pożądanego bezwstydu. Nie obiecuje Bóg niczego tak pustego, tak brudnego.

Czy jednak pożyteczne będzie dla ciebie lub dla jakiegokolwiek innej Bogu oddanej kobiety to, co radzimy? Rozważmy to na nowo.

II. [1] Zaprawdę, nie odrzucamy zjednoczenia mężczyzny i kobiety, pobłogosławionego przez Boga i pomyślanego jako matecznik rodzaju ludzkiego dla zapelnienia ziemi i zbudowania świata⁸. Związek ten jest dozwolony, ale tylko jeden. Adam bowiem był jedynym mężem Ewy, a Ewa jedyną jego żoną: jedna żona, jedna kość.

[2] Rzeczywiście, w czasach naszych przodków, patriarchów, dozwolone było nie tylko małżeństwo, ale także wielożeństwo. Były także i nałożnice⁹.

[3] Chociaż w sposób typiczny, to jednak Kościół istniał już w Synagodze, a zatem – nieco upraszczając – koniecznym było ustanowienie tego, co później należało [oczyścić] bądź odcinając, bądź powściągając. Miało bowiem nadejść Prawo¹⁰: potrzeba zaś było, by istniały

[5] Etiam illa, quam septem fratribus per successionem nupsisse uoluerunt, neminem tot maritorum resurrectionis die offendet, nec quisquam illam confusus expectat. Quaestio Sadducaeorum cessit sententiae Domini.

[6] Ne me putes propter carnis tuae integritatem mihi reseruandam de contumeliae dolore suspectum insinuare iam hinc tibi consilium uiduitatis. Nihil tunc inter nos dedecoris uoluptuosi resumetur. Non enim tam friuola, tam spurca Deus suis pollicetur.

Sed an tibi uel cuicumque alii feminae ad Deum pertinenti proficiat quod suademus, licet retractare.

II. [1] Non quidem abnuimus coniunctionem uiri et feminae, benedictam a Deo ut seminarium generis humani et replendo orbi et instruendo saeculo excogitatum, atque exinde permissam, unam tamen. Nam et Adam unus Euae maritus et Eua una uxor illius, una mulier, una costa.

[2] Sane apud ueteres nostros ipsosque patriarchas, non modo nubere, sed etiam plurifariam matrimoniis uti, fas fuit. Erant et concubinae.

[3] Sed licet figuraliter in synagoga ecclesia intercesserit, ut tamen simpliciter interpretemur, necessarium fuit instituere, quae postea aut amputari aut temperari mererentur. Superuentura enim lex erat: oportebat enim legis adimplendae causas praecucurrisse; item mox legi succedere

⁷ Por. Mt 22,28

⁸ Por. Rdz 1,28; 2,24.

⁹ Por. Ga 4,22-28.

¹⁰ Por. Rz 5,20.

formy poprzedzające Prawo, zanim nastąpiło ono w pełni. Wkrótce po Prawie miało przyjść także Słowo Boże, wprowadzając obrzezanie duchowe¹¹.

[4] Tak więc w owym czasie, ze względu na wyrozumiałość, istniała rzeczywistość mająca być później poddana naprawie – przez swoją Ewangelię Pan, a następnie apostoł w ostatecznych czasach¹² usunęli to, co było zbędne, a temu, co było nieuformowane nadali odpowiedni kształt.

III. [1] Lecz nie po to zrobiłem tę wstępną uwagę o swobodzie starożytnych i karnośći nowożytnych, bym sądził, że Chrystus przyszedł rozłączyć małżeństwa i zakazać tworzenia związków – jakbym ogłaszał już kres zawierania małżeństw¹³. Niech dostrzegą to ci, którzy wśród różnych swoich błędów uczą rozdzielania *jednego ciała dwojga* – zaprzeczając Temu, który uformowawszy kobietę z mężczyzny, dwa ciała, wzięte z tej samej wspólnej materii, w ramach jedności małżeńskiej ponownie połączył ze sobą¹⁴.

[2] A zatem czytamy, że zaślubiny nigdy nie były zabronione, gdyż były dobre. Co zaś jest lepsze od tego dobra, przekazał nam Apostoł¹⁵, który wprawdzie pozwala na zaślubiny, lecz przedkłada wstrzeźliwość; pierwsze z powodu niebezpieczeństwa pokus, drugie zaś ze względu na uciski tego czasu.

[3] Pojawszy sens tych dwóch autorytatywnych wyjaśnień, możemy łatwo rozpoznać, że możliwość zawierania małżeństwa została nam dana przez potrzebę; gdy zaś coś wypływa z potrzeby, ma przez to mniejszą wartość. Ponadto tak zastało napisane: „*lepiej jest żyć w małżeństwie, niż płonąć*”¹⁶; pytam się ciebie, jakie jest owo dobro, na które zwraca uwagę zestawienie ze złem: że

habebat Dei sermo, circumcissionem inducens spiritalem.

[4] Igitur per licentiam tunc passiuam materiae subsequentium emendationum praeministrabantur, quas Dominus euangelio suo, dehinc apostolus in extremitatibus saeculi aut excidit redundantes aut composuit inconditas.

III. [1] Sed non ideo praemiserim de libertate uetustatis et posteritatis castigatione, ut praestruam Christum separandis matrimoniis, abolendis coniunctionibus aduenisse, quasi iam hinc finem nubendi praescribam. Viderint qui inter cetera peruersitatum suarum disiungere docent *carnem in duobus unam*, negantes eum, qui feminam de masculino mutuatus, duo corpora ex eiusdem materiae consortio sumpta, rursus in se matrimonii compactione compegit.

[2] Denique prohiberi nuptias nusquam omnino legimus, ut bonum scilicet. Quid tamen bono isto melius sit, accipimus ab apostolo, permittente quidem nubere, sed abstinentiam praeferente, illud propter insidias temptationum, hoc propter angustias temporum.

[3] Qua ratione utriusque pronuntiationis inspecta, facile dinoscitur necessitate nobis concessam esse nubendi potestatem. Quod autem necessitas praestat, deprecat ipsa. Quod denique scriptum est: *Melius nubere quam uri*, quale hoc bonum est, oro te, quod mali comparatio commendat, ut ideo melius sit nubere, quia deterius est uri?

¹¹ Por. Rz 2,29.

¹² Por. Dz 2,17; por. 2 Tm 3,1; por. 2 P 3,3; por. 1 Kor 7.

¹³ Polemika z poglądami gnostyckimi.

¹⁴ Por. Rdz 2,24; por. Mt 19,5.6.

¹⁵ Por. 1 Kor 7,1.2; 7,25.26.

¹⁶ Por. 1 Kor 7,9

dlatego lepiej jest żyć w małżeństwie, ponieważ gorzej jest płać?

[4] O ileż bowiem lepiej jest ani nie żenić się, ani nie płać. Również podczas prześladowań lepiej jest za pozwoleniem [Pana] uciekać z miasta do miasta¹⁷ niż będąc pochwyconym i torturowanym zaprzeczyć się [Go]. O ileż są szczęśliwsi ci, którzy mają moc umrzeć, złożwszy świadectwo błogosławionego wyznania [wiary]. Cóż więc? Dla mnie konieczne jest umrzeć. Dobrze, jeśli okażę się wypróbowany. Cóż, jeśli odczuwam lęk?¹⁸ Przyczyna tego, co nam dozwolono, nie jest oczywista. Rzeczy lepsze nie potrzebują zezwolenia, jakby były jakieś wątpliwości co do nich, gdyż jawna jest ich szlachetność.

[5] Nie dlatego należy pożądać jakichś rzeczy, że nie są one zabronione – choć przecież w jakimś stopniu są zabronione, skoro proponowane są w ich miejsce inne. Przedkładanie bowiem wyższych spraw jest równoznaczne z odradzaniem niższych. Nie dlatego coś jest dobre, że nie jest złe, że nie szkodzi. Ponadto to dobro góruje, które nie tylko nie szkodzi, lecz co więcej – jest pożyteczne. A zatem powinnaś raczej pragnąć tego, co jest pożyteczne, niż tego co nie szkodzi.

[6] Z pierwszym bowiem miejscem związana jest wszelka walka; drugie zawiera pociechę, a nie ma nagrody zwycięstwa¹⁹. Jeżeli więc posłuchamy Apostoła²⁰, zapomniawszy o tym, co poślednie, skierujmy się ku sprawom lepszym, zabiegajmy o lepsze łaski²¹. On bez zastawiania pułapek ukazuje nam, co jest pożyteczne²², kiedy tak mówi: „Niezamężna myśli o sprawach Pana, ażeby ciałem i duchem być świętą; zamężna zaś zatroskana jest o to w jaki

[4] Atenim quanto melius est neque nubere neque uri. Etiam in persecutionibus melius ex permissu fugere de oppido in oppidum, quam comprehensum et distortum negare. At quanto beatiore, qui ualent beata testimonii confessione excedere. Possum dicere: quod permittitur, bonum non est. Quid enim? Necesse est mori mihi. Si probor, bonum est. Quod si timeo... Quod permittitur, suspectam habet permissionis suae causam. Quod autem melius est, nemo permisit, ut indubitatum et sua sinceritate manifestum.

[5] Non propterea appetenda sunt quaedam, quia non uentantur – etsi quodammodo uentantur, cum alia illis praeferuntur: praelatio enim superiorum dissuasio est inferiorum – , non ideo quid bonum est, quia malum non est, nec ideo malum non est, quia non obest. Porro plene bonum hoc antecedit, quod non modo non obest, sed insuper prodest. Namque malle debes quod prodest quam quod non obest.

[6] Ad primum enim locum certamen omne contendit; secundus solatium habet, uictoriam non habet. Quod si apostolo auscultamus, *obliti posteriorum et extendamur in priora et meliorum donatiuorum sectatores simus*. Sic nobis, *etsi laqueum non imponit*, quid utilitatis sit ostendit, dicens: *Innupta de dominicis cogitat, uti et corpore et spiritu sancta sit, nupta uero sollicita est, quomodo coniugi suo placeat*. Ceterum nusquam ita nuptias permittit, ut non potius ad suum exemplum

¹⁷ Por. Mt 23,24.

¹⁸ Tekst zepsuty.

¹⁹ Por. 1 Kor 9,24.

²⁰ Por. Flp 3,13

²¹ Por. 1 Kor 12,31; por. Hbr 10,34.

²² Por. 1 Kor 7,35.

sposób podobać się swemu mężowi”²³. W ogóle nigdy nie zalecał on małżeństwa, żeby zarazem nie pragnął zachęcić nas do naśladowania swego przykładu. Szczęśliwy będzie ten, kto okaże się podobny Pawłowi²⁴.

IV. [1] Czytamy wprawdzie, że *ciało jest niemocne*²⁵ i dlatego dogadzamy sobie bez miary. Ale czytamy też, że *duch jest mocny*²⁶. Oba zatem zdania posiadają jedno znaczenie; ciało jest ziemską materią, duch zaś niebieską²⁷. Dlaczego więc jesteśmy skłonniejsi do usprawiedliwiania tego, co w nas jest słabe, a przeciwstawiamy się temu, co uważamy w sobie za silne? Dlaczego sprawy ziemskie nie ustępują przed niebieskimi?

[2] Jeśli duch jest silniejszy od ciała, gdyż jest od niego szlachetniejszy, to my ponosimy winę idąc za słabszym. Istnieją bowiem dwa powody ludzkiej słabości, skłaniające do zawarcia małżeństwa tych, którzy nie żyli w małżeństwie: pierwszy, i to bardzo silny, pochodzi z pożądliwości ciała, drugi zaś z pożądliwości tego świata. Lecz my jako słudzy Boży, którzy wyrzekliśmy się rozwiązłości i pychy życia²⁸, musimy odrzucić oba te powody.

[3] Pożądliwość ciała staje w obronie wymagań wieku, domaga się kwiatu młodości, cieszy się utratą wdzięku ciała, uważa, że mąż jest potrzebny czy to dla zaspokojenia popędu, czy to dla osiągnięcia powagi lub pociechy, czy to dla zabezpieczenia się przed złośliwymi obmowami. A ty co uczynisz? Wbrew takim radom ciała pójdź za przykładem naszych sióstr, których imiona zapisane są u Pana²⁹; one bowiem po utracie mężów nie korzystają już z żadnej okazji do zamążpójścia, którą daje im wygląd zewnętrzny i wiek i nie stawiają jej wyżej

nos eniti malit. Felicem illum, qui Pauli similis extiterit.

IV. [1] Sed *carnem* legimus *infirmam* et hinc nobis adulamur impensius. Legimus tamen et *spiritum firmum*. Nam in uno sensu utrumque positum est. Caro terrena materia est, spiritus uero caelestis. Cur ergo ad excusationem proniores, quae in nobis infirma sunt opponimus, quae uero fortia non tuemur? Cur caelestibus terrena non cedant?

[2] Si spiritus carne fortior, quia et generosior, nostra culpa infirmiore sectamur. Nam disiunctis a matrimonio duae species humanae imbecillitatis necessarias nuptias faciunt. Prima quidem et potentissima, quae uenit de concupiscentia carnis, sequens de concupiscentia saeculi. Sed utraque repudianda est a seruis Dei, qui et luxuriae et ambitioni renuntiamus.

[3] Carnis concupiscentia aetatis officia defendit, decoris messem requirit, gaudet de contumelia sua: dicit uirum necessarium sexui, uel auctoritatis et solatii causa, uel ut a malis rumoribus tuta sit. Et tu aduersus consilia haec eius adhibe sororum nostrarum exempla, quarum nomina penes Dominum, quae nullam formae uel aetatis occasionem, permissis maritis, sanctitati anteponunt.

²³ Por. 1 kor 7,34

²⁴ Por. 1 Kor 7,7

²⁵ Por. Mt 26,41; Mk 14,38.

²⁶ Por. Tamże.

²⁷ Por. 1 Kor 15,40.41.

²⁸ Por. Tt 2,12.

²⁹ Por. Flp 4,3.

nad świętość.

[4] Wolą raczej zaślubić się z Bogiem. Dla Boga są piękne, dla Boga są młodymi dziewczętami. Z Nim razem żyją, z Nim rozmawiają³⁰, z Nim przestają we dnie i w nocy, Jemu jako swemu Panu przynoszą modlitwę swoją³¹ w posagu, od Niego otrzymują właściwe uznanie jako prezent ślubny, ilekroć tego zapragną. Tak więc dar Pana zdobyły dla siebie jako wieczne dobro, i już na ziemi nie zawierając małżeństwa zaliczone są do anielskiej rodziny.

[5] Rozważając przykłady tak wielkich kobiet, które skłaniają do naśladowania wstrzeźliwości, będziesz mogła pogrzebać w sobie ową cielesną pożądlivość przy pomocy duchowego uczucia i odsunąć od siebie ziemskie i ulotne pragnienia, które mają swe źródło w zewnętrznym wyglądzie i wieku, równoważąc je korzyściami, jakie przynoszą nam dobra nieśmiertelne.

[6] Zresztą pożądlivość światowa ma wiele przyczyn: sława, namiętność, próżność, niewystarczalność, przez które popycha do zawarcia małżeństwa; oczywiście obiecuje przy tym, że wynikną stąd dobra niebieskie: wywieranie wpływu na inną rodzinę, opieranie się na zasobach innych, wydzieranie od obcych na swoje ozdoby, wydawanie pieniędzy, które – jak przypuszczasz – tobie nie przypadną.

[7] To wszystko nie przyprawia o niepokój wierzących, którzy wolni są od troski o podtrzymanie życia. Ufamy bowiem obietnicom Boga, który przystraja lilie polne taką pięknnością, który żywi ptaki niebieskie bez żadnych zabiegów z ich strony³², który zakazuje troskać się o pokarm i odzienie na dzień następny, a który uroczyście przyrzeka, że wie, czego każdemu z Jego sług potrzeba³³; nie

[4] Malunt enim Deo nubere. Deo speciosae, Deo sunt puellae. Cum illo uiuunt, cum illo sermocinantur, illum diebus et noctibus tractant. Orationes suas uelut dotes Domino assignant, ab eodem dignationem uelut munera maritalia, quotienscumque desiderant, consequuntur. Sic aeternum sibi bonum, donum Domini, occupauerunt, ac iam in terris, non nubendo, de familia angelica deputantur.

[5] Talium exemplis feminarum ad aemulationem te continentiae exercens, spiritali affectione carnalem illam concupiscentiam humabis, temporalia et uolatilia desideria formae uel aetatis immortalium bonorum compensatione delendo.

[6] Ceterum saecularis concupiscentia causas habet gloriam, cupiditatem, ambitionem, insufficientiam, per quas necessitatem nubendi subornat, uidelicet caelestia repromittens: dominari in aliena familia, alienis opibus incubare, cultum de alieno extorquere, sumptum quem non sentias, caedere.

[7] Haec procul a fidelibus, quibus nulla cura tolerandae uitae, nisi si diffidimus de promissis Dei, qui lilia agri tanta gratia uestit, qui uolatilia caeli nulla ipsorum labore pascit, qui prohibet de crastino uictu uestituque curare, spondens scire se quid cuique seruorum suorum opus sit, non quidem monilium pondera, non uestium taedia, non Gallicos mulos, nec Germanicos baiulos, quae nuptiarum

³⁰ Por. Ps 1,2.

³¹ Por. Hbr 5,7.

³² Por. Mt 6,28; Łk 12,24.

³³ Por. Mt 6,34 (por. Mt 6,32).

potrzebne są zapewne ciężkie naszyjniki, ani stroje wywołujące zmartwienia, ani galijskie muły, ani germańscy wyrobnicy – to wszystko wznieca pragnienie zawarcia korzystnego małżeństwa – lecz potrzebna jest wystarczalność, która nadaje się do skromności i wstydlivosti.

[8] Bez wahania przyjmij, proszę cię, za prawdę to, że niczego nie będziesz potrzebowała, jeśli będziesz posłuszna Panu; co więcej, że wszystko będziesz miała, jeśli posiadasz Pana³⁴, do którego wszystko należy. Rozmyślaj nad sprawami niebieskimi, a miej w pogardzie ziemskie³⁵. Wdowieństwo, które zostało poręczone przed Bogiem, nie potrzebuje niczego, jak tylko wytrwania do końca.

V. [1] Ludzie dorzucają i takie powody zawarcia małżeństwa, jak troska o potomność i gorzka namiętność posiadania dzieci. My jesteśmy od tego wolni. Czyż bowiem mamy być powodowani żądzą rodzenia dzieci, kiedy posiadając je, pragniemy by, ze względu na nadchodzące uciski, czym prędzej się usamodzielnili; sami zaś pragniemy odejść z tego niegodziwego świata i być przyjętymi przez Pana – co było także Apostoła życzeniem?³⁶.

Bez wątpienia, potomstwo jest dla sługi Bożego koniecznością.

[2] Pewność zbawienia daje nam dość poczucia bezpieczeństwa, by oddawać się wychowywaniu dzieci. Mamy jednak wzbraniać się przed ciężarami, których także wśród pogan się często unika. Do podjęcia ich przymusza się ich za pomocą ustaw³⁷. Unikają ich w rodzinach przez

gloriam accendunt, sed sufficientiam, quae modestiae et pudicitiae apta est.

[8] Praesume, oro te, nihil tibi opus esse, si Domino appareas, immo omnia habere, si habeas Dominum, cuius omnia. Caelestia recogita, et terrena despicias. Nihil uiduitati apud Deum subsignatae necessarium est quam perseuerare.

V. [1] Adiciunt quidem sibi homines causas nuptiarum de sollicitudine posteritatis et liberorum amarissima uoluptate. Nobis otiosum est. Nam quid gestiamus liberos serere, quos cum habeamus, praemittere optamus, respectu scilicet imminentium angustiarum, cupidi et ipsi iniquissimo isto saeculo eximi et recipi ad Dominum, quod etiam apostolo uotum fuit.

Nimirum necessaria suboles seruo Dei.

[2] Satis enim de salute nostra securus, ut liberis uacemus. Quaerenda nobis onera sunt, quae etiam a gentium plerisque uitantur, quae legibus coguntur, quae parricidiis expugnantur, nobis demum plurimum importuna, quantum fidei periculosa. Cur enim Dominus: *Vae praegnantibus et nutricantibus*, cecinit,

³⁴ Por. 2 kor 6,10.

³⁵ Por. 1 Kor 15,40.

³⁶ Por. 2.kor 5,8; Flp 1,23.

³⁷ Rozkładowi życia rodzinnego w Rzymie za Augusta miała zarządzić zarówno *lex de adulteriis prohibendis*, która wyznaczała surowe kary za cudzołóstwo, jak równocześnie z nią uchwalona *lex de maritalibus ordinibus*, która nakładała na stan rycerski i senatorski obowiązek zawierania małżeństw oraz przewidywała pierwszeństwo w karierze politycznej dla ojców licznych rodzin. Ten sam cel miała ustawa *Papia Poppaea* z r. 9 p.Ch.

skrytobójstwo. Ostatecznie i dla nas ciężary te są często niepożądanym udręczeniem, gdy stanowią zagrożenie dla wiary. Dlatego bowiem Pan wypowiedział: „Biada wam, brzemienne i karmiące”³⁸ Czyż nie dlatego, żeby poświadczyć, że posiadanie dzieci przyprawi ich o kłopoty w ów dzień przyjścia Pana. A to z pewnością odnosi się do zamężnych; nie tyczy się zaś wdów.

[3] Na pierwszy dźwięk trąby anielskiej³⁹ powstaną te, które nie mają żadnej przeszkody i swobodnie zniosą wszelki ucisk i prześladowanie, ponieważ nie będą odczuwały żadnego ciężaru, jako następstwa zaślubin, ani w łonie matczynym, ani w piersiach. Zapewne zawiera się małżeństwa z takich powodów, jak wzgląd na ciało czy ziemskie sprawy, czy też na potomstwo, lecz to nie stosuje się w ogóle do sług Boga; uważam, że wystarczy, jeśli oni poddali się jeden raz jakiemuś z tych powodów i, żyjąc w jednym małżeństwie, złagodzili wszelką tego rodzaju pożądlivość. Czyż więc mamy zawierać małżeństwa, wówczas ten dzień trwogi zaskoczy nas przy zaślubinach jak Sodomę i Gomore?

[4] Albowiem tam ludzie nie zajmowali się jedynie sprawami małżeństwa i handlu, lecz słowa: „Zawierali małżeństwa i handlowali”⁴⁰ wskazują na pożądlivość i światowe upodobanie jako szczególnie występki, które najbardziej odciągają od spraw Bożych czy to przez rozkosz zmysłową czy też przez żądzę posiadania. A przecież uważano wtedy, że owa ślepotą jest jeszcze odległa od końca świata. Cóż więc się stanie? Jeżeli to dawniej było przeklęte w oczach Bożych, to od tego niech nas teraz okoliczności powstrzymają. „Czas - rzekł – jest krótki; trzeba, ażeby ci, którzy mają żony, tak żyli, jakby byli niezonaci”⁴¹.

³⁸ Por. Mt 24,19; Mk 13,17; Łk 21 23.

³⁹ Por. 1 kor 15,52 (por. 1 tes 4,16).

⁴⁰ Por. Łk 17,27.28.

⁴¹ 1 Kor 7,29.

nisi quia filiorum impedimenta testatur in illa die expeditionis incommodum futura? Ea utique nuptiis imputantur, istud autem ad uiduas non pertinebit.

[3] Ad primam angeli tubam expeditae prosilient, quamcumque pressuram persecutionemque libere perferent, nulla in utero, nulla in uberibus aestuante sarcina nuptiarum. Igitur, siue carnis, siue saeculi, siue posteritatis gratia nubitur, nihil ex istis necessitatibus competit Dei seruis, ut non satis habeam semel alicui earum succubuisse et uno matrimonio omnem concupiscentiam huiusmodi expiasse. Nubamus quotidie et nubentes a die illo timoris deprehendamus, ut Sodoma et Gomorra.

[4] Nam illic non utique nuptias et mercimonia solummodo agebant, sed cum dicit; *Nubebant et emebant*, insigniora ipsa carnis et saeculi uitia denotat, quae a diuinis disciplinis plurimum auocent, alterum per lasciuiendi uoluptatem, alterum per acquirendi cupiditatem. Et tamen illa tunc caecitas longe a finibus saeculi habebatur. Quid ergo fiet, si quae olim detestabilia sunt penes Deum?... Ab iis nunc nos arceat! *Tempus*, inquit, *in collecto est, superest, ut qui matrimonia habent tamquam non habentes agant.*

VI. [1] A jeżeli więc ci, którzy mają żony, powinni zapomnieć o tym, że je mają, to o ileż bardziej zabronione jest tym, którzy ich nie mają, pożądanie na nowo tego, czego nie posiadają. Stąd każda żona, której małżonek pożegnał się już z tym światem, powinna nakazać milczenie swojemu popędowi przez wstrzymywanie się od małżeństwa, jako że wiele pogańskich kobiet ślubowało wstrzemięźliwość jako ofiarę żałobną dla uczczenia pamięci swoich najdroższych mężów. Jeśli wydaje się to dla nas za trudne, przypomnijmy sobie innych, którzy dokonali jeszcze trudniejszych czynów.

[2] Jakże wielu jest takich, którzy natychmiast pieczętują swoje ciało przez chrzest; jakże wielu jest takich, którzy za obustronną zgodą wyrzekają się małżeńskiej powinności⁴² jako ludzie, którzy okaleczyli się dla zdobycia królestwa niebieskiego. Jeżeli więc wstrzemięźliwość w małżeństwie jest zachowana, to o ileż bardziej po jego rozwiązaniu. Uważam za trudniejsze wyrzeczenie się tego, co jeszcze istnieje, od pożądania tego, co się już utraciło.

[3] Z pewnością jest to ciężkie i trudne dla świętej niewiasty, by pozostała niezamężna ze względu na Boga po śmierci swego męża, gdy tymczasem poganki przynoszą w ofierze swemu szatanowi tak dziewictwo, jak i wdowieństwo. W Rzymie przynajmniej osoby, które podtrzymują wiecznie płonący ogień, troszcząc się o to, co jest wraz z wężem zapowiedzią ich własnej kary, pozostają dziewicami⁴³.

[4] W mieście Egium wybiera się przez

VI. [1] Quodsi hi qui habent obliterare debent quod habent, quanto magis non habentes prohibentur repetere quod non habent. Vt cuius maritus de rebus abiit, exinde requiem sexui suo nubendi abstinentia iniungat, quam pleraeque gentilium feminarum memoriae carissimorum maritorum parentant.

Cum quid difficile uidetur, difficiliora alios obeuntes recenseamus.

[2] Quot enim sunt, qui statim a lauacro carnem suam obsignant? Quot item, qui consensu pari inter se matrimonii debitum tollunt, uoluntarii spadones pro cupiditate regni caelestis? Quodsi saluo matrimonio abstinentia toleratur, quanto magis adempto? Credo enim difficilius saluum derelinqui, quam amissum non desiderari.

[3] Durum plane et arduum satis continentia sanctae feminae post uiri excessum Dei causa, cum gentiles satanae suo et uirginitatis et uiduitatis sacerdotia perferant. Romae quidem quae ignis illius inextinguibilis imaginem tractant, auspicia poenae suae cum ipso dracone curantes, de uirginitate censentur.

[4] Achaicae Iunoni apud Aegium oppidum uirgo sortitur, et quae Delphis

⁴² Por.1 Kor 7,5.

⁴³ Westalkami zostawały dziewczynki w wieku od 6 do 10 lat z najznakomitszych rodów rzymskich, wybrane przez najwyższego kapłana. Westalki obowiązane były dochowac ślubu czystości; przebywały w służbie bogini Westy przez 30 lat, a potem mogły wrócić do Rodzim lub wyjść za mąż. Do obowiązków westalek należało pilnowanie świętego ognia, składanie ofiar, utrzymywanie porządku w świątyni. Za niedopilnowanie ognia westalkę pełniącą służbę w świątyni karano chłostą, za złamanie ślubu czystości – karą śmierci przez zamurowanie żywcem w grobie.

losowanie dziewice dla achajskiej Junony⁴⁴, a te, które w Delfach wprawiają się w szal, nie znają zamążpójścia⁴⁵. My sami zresztą wiemy, że jedynie te wdowy towarzyszą afrykańskiej Cererze⁴⁶, które zostały oderwane od małżeństwa przez bardzo ciężkie zapomnienie. Opuszczają one mianowicie swoich mężów, gdy ci jeszcze żyją, a sprowadzają im na swoje miejsce – z pobłażliwym przyzwoleniem mężów – inne kobiety; one trzymają się tak daleko od wszelkich kontaktów, że nawet własnych synów nie całują. Tak właśnie postępując mocno trwają w surowej dyscyplinie wdowieństwa, gdzie również gardzi się pociechami, jakie przynosi święta pobożność.

[5] Takie rady daje diabeł swoim wyznawcom znajduje u nich posłuch. Wzywa więc faktycznie przez wstrzeźliwość swoich, sługi Boga do rywalizacji i to na równych warunkach; kapłani piekła również zachowują wstrzeźliwość. Albowiem diabeł znalazł środek, ażeby zgubić także tych ludzi, którzy poszli za dobrem, i nie zależy mu na tym, że jednych zabije rozpusta, a innych wstrzeźliwość.

VII. [1] Pan, Bóg zbawienia, ukazał nam wstrzeźliwość jako narzędzie służące do osiągnięcia wieczności i do świadczenia o wierze; ona ma też być środkiem dla poskromienia naszego doczesnego ciała, które w przyszłości przyoblecze się w nadprzyrodzoną szatę niezniszczalności; ona w końcu ma być pomocą dla nas w wytrwałym wyczekiwaniu na spełnienie się woli Bożej. Przypominam zatem tobie, abyś zastanowiła się nad tym, że nikt nie odchodzi z tego świata bez wyroku

insaniunt nubere nesciunt. Ceterum uiduas Africanæ Cereris adsistere scimus, durissima quidem obliuione a matrimonio allectas. Nam manentibus in uita uiris non modo toro decedunt, sed et alias eis, utique ridentibus, loco suo insinuant; adempto omni contactu, usque ad osculum filiorum et tamen, durante usu, perseuerant in tali uiduitatis disciplina, quæ pietatis etiam sancta solatia excludit.

[5] Haec diabolus suis praecipit, et auditur. Prouocat nimirum Dei seruos continentia suorum quasi ex aequo: continent etiam gehennae sacerdotes. Nam inuenit, quomodo homines etiam in boni sectationibus perderet, et nihil apud eum refert, alios luxuria alios continentia occidere.

VII. [1] Nobis continentia ad instrumentum aeternitatis demonstrata est a Domino, salutis Deo, ad testimonium fidei, ad commendationem carnis istius exhibendae superuenturo indumento incorruptibilitatis, ad sustinendam nouissime uoluntatem Dei. Super haec enim recogites, moneo, neminem non ex Dei uoluntate de saeculo educi, si ne folium quidem ex arbore sine Dei uoluntate delabitur.

⁴⁴ Junona, utożsamiana przez Rzymian z grecką Herą, żoną Jowisza, była opiekunką małżeństw i rodzin, dziewcząt, kobiet i rodzających matek.

⁴⁵ Pytia, wieszczka i kapłanka Apollona w Delfach, początkowo była wybierana z młodych dziewcząt, z czasem jednak tę funkcję pełniła kobieta pięćdziesięcioletnia, wybierana z najszlachetniejszych rodzin; lecz i wtedy zachowywano zwyczaj ubierania Pytii w czasie pełnienia jej obowiązków w suknie dziewczęce. Według tradycji w trans wieszczki miały wprowadzać ją wyziewy skalne, wydobywające się ze szczeliny, ukrytej w sanktuarium lub w podziemiu świątyni Apollona.

⁴⁶ Cerera, italska bogini urodzajów, utożsamiana z grecką Demeter, była szczególnie czczona 12 kwietnia tzw. święto Cerealia lub Ceriales – na pamiątkę powrotu Prozerpiny, córki Cerery, na ziemię. Niewiasty w białych szatach i wieńcach z kłosów ofiarowywały w świątyni pierwsze snopki żniwne.

Bożego, skoro nawet liście z drzewa nie spadną bez woli Bożej⁴⁷.

[2] Ten sam, który sprowadził nas na ten świat, Ten również bez wątpienia z niego nas zabierze. Jak zatem z woli Bożej nastąpiła śmierć męża, tak również z wyroku Bożego zostaje rozwiązane małżeństwo. Po co starasz się przywrócić to, czemu Bóg kres położył? Dlaczego brzydzisz się ofiarowaną ci wolnością, kiedy, kiedy ponownie przyjmujesz na siebie jarzmo małżeńskie? „Związany jesteś małżeństwem - rzekł – nie szukaj rozwiązania; uwolniony zostałeś od małżeństwa, nie szukaj związania”⁴⁸.

[3] Albowiem jeśli nie zaciągasz żadnej winy przez powtórne małżeństwo⁴⁹, to przecież powiedziano, że ciało będzie doznawać utrapienia. Dlatego zechciejmy mocno ukochać sposobność do wstrzemięźliwości, o ile się ona nadarza i z nią się zaprzyjaźnić tak, żebyśmy we wdowieństwie osiągnęli to, czego nie zdołaliśmy zdobyć w małżeństwie. Trzeba wykorzystać sposobność, która uwalnia nas od tego, co nałożyła nam konieczność.

[4] Nauczanie Kościoła i polecenie Apostoła ukazują, jak bardzo powtórne małżeństwo odwodzi od wiary, jak sprzeciwia się świętości⁵⁰. Nie dozwala się bowiem, by powtórnie żonaci przewodniczyli [Kościołowi]⁵¹. Nie dopuszcza się też do stanu wdowiego żadnej innej kobiety jak tylko tę, która miała jednego męża⁵². Należy przedstawiać Bogu czysty ołtarz. Wskazuje się, że winna cała jaśnieć wobec Kościoła świętością.

[5] Kapłaństwo wdów i bezzennych występuje wśród narodów, dzieje się to jednak przez zawieść diabła. Królowi

[2] Idem qui nos mundo infert, idem et educat necesse est. Igitur defuncto per Dei uoluntatem uiro etiam matrimonium Dei uoluntate defungitur. Quid tu restaures cui finem Deus posuit? Quid libertatem oblatam tibi iterata matrimonii seruitute fastidis? *Obligatus es, inquit, matrimonio: ne quaesieris solutionem; solutus es matrimonio: ne quaesieris obligationem.*

[3] Nam etsi *non delinquas* renubendo, *carnis* tamen *pressuram* subsequi dicit. Quare facultatem continentiae, quantum possumus, diligamus; quam primum obuenerit, inbibamus, ut quod in matrimonio non ualuimus, in uiduitate sectemur. Amplectenda occasio est, quae adimit quod necessitas imperabat.

[4] Quantum detrahant fidei, quantum obstrepant sanctitati nuptiae secundae, disciplina ecclesiae et praescriptio apostoli declarat, cum digamos non sinit praesidere, cum uiduam adlegi in ordinem nisi uniuiram non concedit. Aram enim Dei mundam proponi oportet. Tota illa ecclesiae candida de sanctitate describitur.

[5] Sacerdotium uiduitatis et caelibatum est apud nationes, pro diaboli scilicet aemulatione. Regem

⁴⁷ Por. Mt 10,29.

⁴⁸ Por. 1 Kor 7,27.

⁴⁹ Por. 1 Kor 7,28

⁵⁰ Por. Tamże.

⁵¹ Por. 1 Tm 3,2.12; Tt 1,6.

⁵² Por. 1 Tm 5,9.

świata, najwyższemu kapłanowi⁵³ nie wolno się ponownie żenić. O jak bardzo podoba się Bogu świętość, skoro także nieprzyjacieli się o nią stara – nie dlatego bynajmniej, żeby był skłonny do dobra, lecz, by znieważyc to, w czym Bóg ma upodobanie.

VIII. [1] Cześć, jaką wdowieństwo cieszy się u Boga, ukazana jest w jednej z wypowiedzi proroka: „Oddajcie słuszność sierocie, w obronie wdowy stawajcie!”⁵⁴. Ojciec wszystkich zobowiązuje się utrzymywać tych, których wymienia prorok, gdyż im bardziej pozbawieni są ludzkiej pomocy, tym bardziej zdani są na Boże miłosierdzie. Patrz, jak Bóg stawia na równi z sobą tego, który czyni dobrze wdowie. Jak ceni samą wdowę, której obrońca będzie toczył spór z Panem. Nawet dziewicom, jak sądzę, nie dano tak wiele.

[2] Chociaż dzięki ugruntowanej czystości i świętości bez uszczerbku dziewice będą oglądać z bliska Boga, jednak wdowa doświadcza czegoś trudniejszego. Łatwo jest bowiem nie pożądać tego, czego się nie zna, i odwracać się od tego, czego się nigdy nie pragnęło. Chwalebniejsza jest ta wstrzeźliwość, która wie do czego miałyby prawo, która zna to, na co patrzy.

[3] Można zatem uznać dziewicę za szczęśliwszą, wdowę zaś za znośzącą więcej trudów: pierwsza, gdyż cieszyła się dobrem zawsze, druga zaś, gdyż dobro odnalazła; dziewicę zdobi wieniec łaski, wdowę zaś wieniec cnoty. Niektóre rzeczy bowiem są owocem Bożej hojności, inne zaś naszego działania. Dobra udzielane przez Pana, zarządzane są Jego łaską, dobra zaś, które sam człowiek zdobył, zachowuje się wysiłkiem. By posiadać cnotę wstrzeźliwości, staraj się zatem o skromność, która podtrzymuje wstydlivość, gorliwość, której obce jest próżnowanie, gospodarność, która gardzi

saeculi, pontificem maximum, rursus nubere nefas est. Quantum Deo sanctitas placet, cum illum etiam inimicus affectat, non utique ut alicuius boni affinis, sed ut Dei Domini placita cum contumelia affectans.

VIII. [1] Nam de uiduitatis honoribus apud Deum uno dicto eius per prophetam expeditum: *Iuste facite uiduae et pupillo, et uenite, disputemus, dicit Dominus*. Duo ista nomina, in quantum destituta auxilio humano, in tantum diuinae misericordiae exposita, suscipit tueri pater omnium. Vide, quam ex aequo habetur qui uiduae benefecerit, quanti est uidua ipsa, cuius assertor cum Domino disputabit. Non tantum uirginibus datum, opinor.

[2] Licet in illis integritas solida et tota sanctitas de proximo uisura sit faciem Dei, tamen uidua habet aliquid operosius, quia facile est non appetere quod nescias et auersari quod desideraueris numquam. Gloriosior continentia quae ius suum sentit, quae quid uiderit nouit.

[3] Poterit uirgo felicius haberi, at uidua laborosior: illa, quod bonum semper habuit, ista, quod bonum sibi inuenit. In illa gratia, in ista uirtus coronatur. Quaedam enim sunt diuinae liberalitatis, quaedam nostrae operationis. Quae a Domino indulgentur, sua gratia gubernantur; quae ab homine captantur, studio perpetrantur. Stude igitur ad uirtutem continentiae modestiae, quae pudori procurat, sedulitati, quae uagas non facit, frugalitati, quae saeculum spernit.

⁵³Tytuł cesarski: *pontifex maximus*, przejęty następnie przez papieży.

⁵⁴ Iz 1,17.

światem.

[4] Szukaj towarzystwa i rozmów, które są godne Boga, pomna na przysłowie, uświęcone przez Apostoła: „Złe towarzystwo psuje dobre obyczaje”⁵⁵. Gadatliwe, bezczynne, nadużywające wina, ciekawskie, najbardziej sprzeniewierzają się stanowi wdowieństwa. Poprzez gadulstwo znajdują dojskie słowa, które nie przystoją wstydlivosti, poprzez próżniactwo odchodzą od surowości, w towarzystwie nadużywającym wina przyswajają sobie wszystko co złe, ciekawością dają pożywkę dla pożadliwej zazdrości.

[5] Żadna tego rodzaju kobieta nie potrafi wypowiedzieć pochwały małżeństwa, które raz się zawiera. „Bogiem bowiem dla nich – według słów Apostoła – jest brzuch”⁵⁶, a także to, co bliskie jest brzucha. To właśnie, najdroższa współtowarzyszko moja, teraz tobie przekazuje, po rozważeniu tego w ślad za myślami Apostoła. A te słowa będą stanowiły dla ciebie pociechę, gdyż jeżeli się tak zdarzy, będziesz o mnie wspominać.

[4] Conuictus atque colloquia Deo digna sectare, memor illius uersiculi sanctificati per apostolum: *Bonos corrumpunt mores congressus mali*. Loquaces, otiosae, uinosae, curiosae contubernales uel maxime proposito uiduitatis officiant. Per loquacitatem ingerunt uerba pudoris inimica, per otium a seueritate deducunt, per uinolentiam quiduis mali insinuant, per curiositatem aemulationem libidinis conuehunt.

[5] Nulla huiusmodi feminarum de bono uniuiratus loqui nouit. *Deus enim illis*, ut ait apostolus, *uenter est*, ita et quae uentri propinqua. Haec tibi iam hinc commendo, conserua carissima, post apostolum quidem ex abundanti retractata, sed tibi etiam solatio futura, quod meam memoriam, si ita euenerit, in illis frequentabis.

⁵⁵ 1 Kor 15,33. W oryginale greckim: ομιλῖαι (homiliai) – towarzystwo. Polski przekład tłumaczy jako rozmowy.

⁵⁶ Flp 3,19.

Księga druga

I. [1] Przedstawiłem ci, najukochańsza współsłużebnico w Panu, czym należy się kierować, gdy małżeństwo świętej kobiety, jakkolwiek koleją losu, zostanie jej zabrane. Zwrócimy się teraz do drugiego rodzaju rad odnoszących się do ludzkiej słabości. Skłaniają mnie do tego przykłady niektórych wdów, które po rozwodzie lub śmierci męża, gdy nadarzyła się okazja do podjęcia ofiary wstrzemięźliwości, nie dość, że opuściły sposobność do takiego dobra, to jeszcze nie chciały pamiętać przy ponownych zaślubinach o tym, by ponad wszystko w Panu zawrzeć małżeństwo.

[2] Doznaję teraz pewnego zamieszania. Pragnąc bowiem zachęcić cię do jednożeństwa i wytrwania we wdowieństwie, obawiam się, bym wzmianką o małżeństwie nie przygotował ci pochyłości, po której zsuniesz się w dół od rzeczy wyższych. Jeśli rozsądzisz to z czystością [serca], niezawodnie będziesz wiedziała, że należy wybrać zachowanie tego, co bardziej pożyteczne. Robię tę dygresję, gdyż trudna jest ta najwyższa droga życiowa i niewolna od trosk doczesnych.

[3] Bezzasadne byłoby pisanie do ciebie na temat [zawierania małżeństwa w Panu], gdybym rozumiał troskę o to za rzecz małej wagi. Im bardziej wzniosłą jest wstrzemięźliwość cielesna usługująca wdowieństwu, tym bardziej do wybaczenia jest niepodołanie jej. Łatwe bowiem jest wybaczenie spraw trudnych. Tu jednak mamy rzecz, która jest w naszej mocy: mamy przyzwolenie, by zawierać małżeństwo w Panu – o ileż bardziej zatem ciąży na nas wina za niezachowanie tego, na co cię stać.

[4] Ma tu swoje uzasadnienie fakt, że Apostoł przekazuje rady właśnie wdowom i niezamężnym, by w takim stanie

I. [1] Proxime tibi, dilectissima in Domino conserua, quid feminae sanctae matrimonio quacumque sorte adempto sectandum sit, ut potui, prosecutus sum. Nunc ad secunda consilia conuertamur, respectu humanae infirmitatis, quarumdam exemplis admonentibus, quae diuortio uel mariti excessu oblata continentiae occasione non modo abiecerint opportunitatem tanti boni, sed ne in nubendo quidem disciplinae meminisse uoluerunt, ut in Domino potissimum nuberent.

[2] Itaque mihi confusus est animus, ne qui nuper te ad uniuiratus et uiduitatis perseuerantiam hortatus sim, nunc mentione nuptiarum procliuium tibi labendi ab altioribus faciam. Quod si integre sapis, certe scis istud seruandum tibi esse, quod sit utilius. Quod uero difficile est et non sine necessitatibus hoc maxime propositum uitae subresedi.

[3] Nec mihi de isto quoque referendi ad te causae fuissent, nisi grauiorem in eas sollicitudinem comprehendissem. Nam quanto grandis est continentia carnis, quae uiduitati ministrat, tanto, si non sustineatur, ignoscibilis uideri potest. Difficilium enim facilis est tunc uenia. Quanto autem nubere in Domino perpetrabile est, uti nostrae potestatis, tanto culpabilius est non obseruare quod possis.

[4] Eo accedit, quod apostolus de uiduis quidem et innuptis, ut ita permaneant, suadet, cum dicit: *Cupio autem omnes meo exemplo perseuerare*, de nubendo

wytrwały, kiedy mówi: „Pragnę zaś, by wszyscy pozostali jak i ja”⁵⁷, natomiast zawierającym małżeństwo w Panu już nie radzi, lecz wyraźnie nakazuje, kiedy dodaje: „tylko w Panu”⁵⁸. Najbardziej bowiem narażamy się wtedy, kiedy odmawiamy posłuszeństwa, ponieważ bezkarnie wprawdzie można lekceważyć rady, lecz nie dopuszcza się tego wobec nakazów. Rada bowiem wypływa z postanowienia i odwołuje się do dobrej woli, nakaz zaś wywodzi się z pełni władzy i bezwzględnie obowiązuje. W pierwszym wypadku można dopatrywać się winy, jak się wydaje, w swobodzie decydowania, w drugim zaś w uporze.

II. [1] Skoro więc w naszych czasach pewna osoba zawarła swoje małżeństwo poza Kościołem, to jest poślubiła poganina, i skoro, jak sobie przypominam, tak samo i inni już czynili, byłem zdziwiony zuchwałością tych osób i zaślepieniem ich doradców. W żadnym bowiem miejscu Pisma św. nie znajdziemy pozwolenia na tego rodzaju postępowanie. Czemuż zwodzą siebie – zapytam – tym fragmentem listu do Koryntian, gdzie jest napisane: „Jeśli któryś z braci ma żonę niewierzącą i ta chce razem z nim mieszkać, niech jej nie oddała. Podobnie jeśli jakaś żona ma niewierzącego męża i ten chce razem z nią mieszkać, niech się z nim nie rozstaje. Uświęca się bowiem mąż niewierzący dzięki swej żonie, podobnie jak świętość osiągnie niewierząca żona przez męża chrześcijanina. W przeciwnym wypadku dzieci wasze byłyby nieczyste”⁵⁹.

[2] Być może to napomnienie, które dotyczy wierzących złączonych (małżeństwem) z niewierzącymi, na skutek naiwnego rozumienia uważają oni również za pozwolenie na zawarcie małżeństwa z niewierzącymi. Kto tak to pojmuje, niechaj ma się na baczności, by sam siebie nie wprowadził w błąd. Albowiem jest zupełnie jasne, że ten

uero in Domino, cum adicit: *tantum in Domino*, iam non suadet sed exerte iubet. Igitur, in ista maxime specie, nisi obsequimur, periclitamur; quia suasum impune quis neglegat, <num>quam iussum, quod illud de consilio ueniat et uoluntati proponatur, hoc autem de potestate descendat et necessitati obligetur, illic libertas, hic contumacia delinquere uideatur.

II. [1] Igitur cum quaedam istis diebus nuptias suas de ecclesia tolleret ac gentili coniungeretur idque ab aliis retro factum recorderer, miratus aut ipsarum petulantiam aut consiliariorum praeuaricationem, quod nulla scriptura eius facti licentiam profert, numquid, inquam, de illo capitulo sibi blandiuntur primae ad Corinthios, ubi scriptum est: *Si quis fratrum infidelem habet uxorem et illa matrimonio consentit, ne dimittat eam; similiter mulier fidelis infideli nupta, si consentaneum maritum experitur, ne dimiserit eum; sanctificatur enim infidelis uir a fidei uxore et infidelis uxor a fidei marito; ceterum immundi essent filii uestri?*

[2] Hanc monitionem fors de fidelibus iunctis simpliciter intellegendo putent etiam infidelibus nubere licere. Qui ita interpretatur, absit ut sciens se circumscribat. Ceterum manifestum est scripturam istam eos fideles designare, qui in matrimonio gentili inuenti a Dei gratia fuerint. Secundum uerba ipsa: *Si quis, inquit, fidelis uxorem habet infidelem –*

⁵⁷ 1 Kor 7,7.

⁵⁸ 1 kor 7,39.

⁵⁹ 1 Kor 7,12-14.

fragment Pisma św. ma przede wszystkim na uwadze tych wierzących, którzy żyjąc w małżeństwie z poganinem zostaną dotknięci łaską Bożą. „Jeśli ktoś wierzący – powiada – ma żonę niewierzącą”⁶⁰, nie mówi natomiast: „bierze żonę niewierzącą”; w oparciu o te słowa wykazuje, że każdy, kto żyje w małżeństwie z niewierzącą, wkrótce pod działaniem łaski Bożej nawrócony, winien wytrwać w małżeństwie ze swoją żoną⁶¹. Uczyni to tak dlatego, żeby każdy, kto przyjmuje wiarę, sądził, iż nie powinien odrzucać od siebie swojej żony jako kobiety obcej i poniekąd pogańskiej.

[3]Do tego dołącza uzasadnienie: że my jesteśmy wezwani przez Pana Boga do życia w pokoju⁶², i że stronę niewierzącą można pozyskać przez stronę wierzącą przy zachowaniu małżeństwa. Ponadto zakończenie tego fragmentu potwierdza, że tak właśnie trzeba tę wypowiedź rozumieć: „Jak ktoś został wezwany przez Pana tak niech pozostanie”⁶³. Moim zdaniem, wezwani zaś zostali poganie, a nie wierzący. Gdyby wcześniej mówił tylko o wierzącym, zanim on zawarł małżeństwo, to pozwoliby zapewne świętym na zawieranie małżeństw bez żadnej różnicy. Gdyby zaś na to pozwolił, wtedy nigdy nie dołączyłby oświadczenia tak różnego i sprzecznego ze swoim powołaniem. Powiedział bowiem: „Żona po śmierci męża jest wolna. Może poślubić kogo chce byleby w Panu”⁶⁴.

[4] Zapewne nie ma tu żadnej trudności do rozwiązania; albowiem to, nad czym można by było się zastanawiać, Duch Święty już przekazał.. Żeby słowa: „może poślubić, kogo chce” nie były przez nas nadużywane, dodał: „byleby w Panu”, to jest w imię Pana⁶⁵; a to bez wątpienia oznacza jedynie chrześcijanina. Tenże sam święty Apostoł, który chce raczej, by

non dicit: uxorem ducit infidelem – ostendit iam in matrimonio agentem mulieris infidelis, mox gratia Dei conuersum, perseuerare cum uxore debere, scilicet propterea, ne qui fidem consecutus putaret sibi diuertendum esse ab aliena iam et extranea quodammodo femina.

[3] Adeo et rationem subicit: *in pace nos uocari a Domino* et posse infidelem a fidei per usum matrimonii lucrifieri. Ipsa etiam clausula hoc ita intellegendum esse confirmat: *Vt quisque, ait, uocatur a Domino, ita perseueret*. Vocantur autem gentiles, opinor, non fideles. Quodsi de fidei ante matrimonium pronuntiasset, absolute permiserat sanctis uulgo nubere. Si uero permiserat, numquam tam diuersam atque contrariam permissui suo pronuntiationem subdidisset, dicens: *Mulier defuncto uiro libera est; cui uult nubat, tantum in Domino*.

[4] Hic certe nihil retractandum est. Nam de quo retractari potuisset, apostolus cecinit. Ne quod ait: *cui uelit nubat*, male uteremur, adiecit: *tantum in Domino*, id est in nomine Domini, quod est indubitate Christiano. Ille igitur apostolus sanctus, qui uiduas et innuptas integritati perseuerare mauult, qui nos ad exemplum sui hortatur, nullam aliam formam

⁶⁰ 1 Kor 7,12-14.

⁶¹ Por. 1 Kor 7,15.

⁶² Por. 1 kor 7,16.

⁶³ 1 Kor 7,17.

⁶⁴ 1 Kor 7,39.

⁶⁵ Por. Tamże.

wdowy i kobiety niezamężne trwały w nienaruszalności⁶⁶, wskazuje nam siebie jako przykład⁶⁷ i nie zaleca żadnej innej formy w przypadku powtórnych zaślubin jak: byleby w Panu⁶⁸. Na naruszenie zatem wstrzemięźliwości zezwala on jedynie pod warunkiem, który zawiera się w wyrażeniu: „byleby w Panu”⁶⁹; dodaje więc do swojej zasady takie zastrzeżenie: „byleby”.

[5] Z jakim naciskiem i w jaki sposób wypowiesz ten zwrot, będzie on uciążliwy: bo nakazuje i zaleca, wyznacza i zachęca, prosi i grozi. Wypowiedź jest krótka i jasna, a zarazem brzemienna przez swoją zwięzłość.

[6] Taki zwyczaj jest styl mowy Bożej, żebyś natychmiast mogła ją zrozumieć i od razu jej się podporządkować. Któż bowiem nie mógłby zrozumieć, że Apostoł przez swój zakaz przestrzegł wielu przed niebezpieczeństwem utraty wiary w tego rodzaju małżeństwach i na początku ostrzegł przed splamieniem uświęconego ciała przez ciało pogańskie.

[7] W tym miejscu powie ktoś: „Jaka jest więc różnica pomiędzy tym, który żyjąc w małżeństwie pogańskim przez Pana został powołany⁷⁰, a tym, który już dawniej, to jest przed zawarciem małżeństwa, był wierzącym? Czyż nie mogą oni w podobny sposób troszczyć się o swoje ciało? A tymczasem jednego powstrzymuje się od małżeństwa z osobą niewierzącą, a drugiemu nakazuje się trwanie w nim⁷¹. Dlaczego, jeżeli przez poganina jest splamiony, to on nie jest rozłączony, tak jak tamten nie jest zobowiązany?

repetundarum nuptiarum nisi in Domino praescribit, huic soli conditioni continentiae detrimenta concedit. *Tantum*, inquit, *in Domino*: adiecit pondus legi suae.

[5] *Tantum*: <quo>quo sono et modo enuntiaueris dictum istud, onerosum est; et iubet et suadet et praecipit et hortatur et rogat et comminatur. Destructa et expedita sententia est et ipsa sui breuitate facunda.

[6] Sic solet diuina uox, ut statim intellegas, statim obserues. Quis enim non intellegere possit multa pericula et uulnera fidei in huiusmodi nuptiis, quas prohibet, apostolum prouidisse et primo quidem carnis sanctae in carne gentili inquinamentum praecauisse?

[7] Hoc loco dicet aliquis: quid ergo refert inter eum, qui in matrimonio gentili a Domino allegitur, et olim id est ante nuptias fidelem, ut non proinde carni suae caueant, cum alter a nuptiis infidelis arceatur, alter in eis perseuerare iubeatur? Cur, si a gentili inquinamur, non et ille diiungitur, quemadmodum iste non obligatur?

⁶⁶ Por. 1 Kor 7,8.

⁶⁷ Por. 1 Kor 7,7.

⁶⁸ Por. 1 Kor 7,39.

⁶⁹ 1Kor 7,39.

⁷⁰ Por. 1 Kor 7,10.

⁷¹ Por. Tamże.

[8] Odpowiem na te pytania, jeśli Duch mi udzieli (łaski). Przede wszystkim przekazuję, że Panu bardziej podoba się nie zawieranie w ogóle małżeństwa niż rozrywanie go. Przecież zakazuje on rozwodu – poza wypadkiem nierządu⁷² - poleca zaś wstrzeźliwość. Pierwszy więc ma obowiązek wytrwania, drugi natomiast posiada również możliwość nie zawierania w ogóle małżeństwa⁷³.

[9] Jeśli według Pisma św. ci, którzy żyjąc w małżeństwie z pogańską osobą odnajdują wiarę, dlatego nie są splamieni, ponieważ przez łączność z nimi również inni zostają uświęceni, wtedy bez wątpienia ci, którzy przed małżeństwem zastali uświęceni, nie mogą uświęcić niechrześcijańskiego ciała, skoro do tego nie zostali wezwani. Łaska zaś Boża uświęca to, co zastaje. Stąd nieczyste jest to, czego nie można uświęcić; co jest nieczyste, nie ma udziału w świętości⁷⁴, chyba że po to, by ją sobą kalać i uśmiercać.

III. [1] Jeśli tak się rzeczy mają, to należy stwierdzić, że wierzący, którzy poddają się pogańskim obrzędom ślubnym, są winni pożycia nieprawego i powinni być wyłączeni z jakiegokolwiek udziału we wspólnocie braterskiej; zgodnie z wolą Apostoła, który mówi: „z takim nawet nie siadajcie wspólnie do posiłku”⁷⁵. Czyż może w owym dniu przed trybunał Pana przedłożymy dokument ślubny i będziemy twierdzić, że małżeństwo, które sam Pan odrzucił, zawarto zgodnie z obrzędem? Czyż nie jest cudzołóstwem takie małżeństwo, które zostało zakazane, nie jest ono pożyciem nieprawym? Czyż dopuszczenie osoby z zewnątrz mniej narusza świątynię Bożą?⁷⁶ Mniej mieszają się członki Chrystusa z członkami cudzołożnicy?⁷⁷ Obym wiedział o tym, że

⁷² Por. Mt 5,32.

⁷³ Por. 1 Kor 7,14.

⁷⁴ Por. Ef 5,5; 1 Tes 4,7.

⁷⁵ Por. 1 Kor 5,11

⁷⁶ Por. 1 Kor 3,16.17.

⁷⁷ Por. 1 Kor 6,15.

[8] Respondebo, si spiritus dederit, ante omnia allegans Dominum magis ratum habere matrimonium non contrahi quam omnino disiungi; denique diuortium prohibet, nisi stupri causa, continentiam uero commendat. Habet igitur ille perseuerandi necessitatem, hic porro etiam non nubendi potestatem.

[9] Tunc, si secundum scripturam qui in matrimonio gentili a fide deprehenduntur, propterea non inquinantur, quia cum ipsi alii quoque sanctificantur, sine dubio isti, qui ante nuptias sanctificati sunt, si extraneae carni commisceantur, sanctificare eam non possunt, in qua non sunt deprehensi. Dei autem gratia illud sanctificat quod inuenit. Ita quod sanctificari non potuit, immundum est; quod immundum est, cum sancto non habet partem, nisi ut de suo inquinet et occidat.

III. [1] Haec si ita sunt, fideles gentilium matrimonia subeuntes stupri reos constat esse et arcendos ab omni communicatione fraternitatis, ex litteris apostoli dicentis *cum eiusmodi ne cibum quidem sumendum*.

Aut numquid tabulas nuptiales die illo apud tribunal Domini proferemus et matrimonium rite contractum allegabimus, quod uetuit ipse? Non adulterium est, quod prohibitum est, non stuprum est?

Extranei hominis admissio minus templum Dei uiolat? minus membra Christi cum membris adulterae commiscet? Quod sciam, non sumus nostri, sed pretio empti.

nie należymy do siebie, lecz zostaliśmy wykupieni⁷⁸. Wykupieni? Jaką zapłatą? Krwią Boga⁷⁹. Gdy więc bezcześcimy nasze ciało, to najpierw ją bezcześcimy.

[2] Czego więc pragnie taki człowiek, który twierdzi, że zawarcie małżeństwa z osobą niechrześcijańską jest wprawdzie wykroczeniem, ale niezbyt wielkim, o ile tylko wykluczy się nieprawość wobec ciała należącego do Pana? Każde dobrowolne wykroczenie wobec Pana jest ciężkie; im większa bowiem była łatwość uniknięcia go, tym cięższa jest wina, którą powoduje zbrodnicza zatwardziałość.

[3] Przedstawmy teraz inne niebezpieczeństwa i zranienia zagrożające wierze, które – jak wspomniałem – Apostoł przewidział. Są one bardzo uciążliwe nie tylko dla ciała, co raczej dla samego ducha. Któż bowiem wątpiłby, że wiara przez kontakt z niewierzącą osobą staje się słabsza każdego dnia? „Wskutek złych rozmów psują się dobre obyczaje”⁸⁰; a tym bardziej bliska, osobista zażyłość. Każda wierząca kobieta winna swoje myśli do Boga kierować.

[4] A jak można służyć dwom panom, Bogu i mężowi, a do tego poganinowi?⁸¹. Kiedy żona chce podobać się poganinowi, postępowanie jej będzie pogańskie: wygląd zewnętrzny, strój, sposób bycia przybiorą formę świecką, pieśczoły staną się nieprzyzwoite, a sekrety małżeńskie splamione. Powinność małżeńska zaś utraci spokój i umiar, jakie widoczne są w zachowaniu świętych, którzy spełniają z szacunkiem swoje obowiązki małżeńskie, mając na względzie samą ich potrzebę, jak gdyby to czynili przed obliczem Boga.

IV. [1] Lecz niech przekona się, jak może spełniać obowiązki wobec męża, bo wobec Pana z pewnością nie zdoła wywiązać się z tego, co nakazuje Jego nauczanie, mając

Empti? Et quali pretio? Sanguine Dei. Laedentes igitur carnem istam, eum laedimus de proximo.

[2] Quid sibi uoluit ille, qui dixit delictum quidem esse extraneo nubere, sed minimum, cum alias ---- seposita carnis iniuria ad Dominum pertinentis ---- omne delictum uoluntarium in Dominum grande est? Quanto enim potestas uitandi fuit, tanto contumaciae crimine oneratur.

[3] Recenseamus nunc cetera pericula aut uulnera, ut dixi, fidei ab apostolo prouisa, non carni tantum, uerum etiam et ipsi spiritui molestissima. Quis enim dubitet obliterari quotidie fidem commercio infideli? *Bonos corrumpunt, mores confabulationes mala.* Quanto magis conuictus et indiuiduus usus. Quaeuis mulier fidelis Deum obseruet necesse est.

[4] Et quomodo potest duobus dominis seruire, Domino et marito, adde gentili? Gentilem enim obseruando gentilia exhibebit: formam, extructionem, munditias saeculares, blanditias turpiores; ipsa etiam matrimonii secreta maculosa, non ut penes sanctos officia sexus cum honore ipsius necessitatis tamquam sub oculis Dei modeste et moderate transiguntur.

IV. [1] Sed uiderit qualiter uiro officia pendat, Domino certe non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum, procuratorem domini sui

⁷⁸ Por. 1 Kor 6,19,20

⁷⁹ Por. 1 P 1,19

⁸⁰ 1 Kor 15,33.

⁸¹ Por. Mt 6,24; Łk 16,13.

bowiem przy swoim boku służyć diabła, pełnomocnika swego pana dla utrudniania wierzącym wypełnianie zajęć i obowiązków: jeśli trzeba iść na Eucharystię stacyjną⁸², mąż w przeddzień umawia się na kąpiel; jeśli należy zachowywać posty, mąż urządza tego dnia ucztę; jeśli trzeba wyjść, nigdy bardziej nie spotykają cię obowiązki wobec rodziny.

[2] Któż bowiem pozwoliłby swojej żonie, by, nawiedzając braci, krążyła po nieznanach i biedniejszych domach? Kto, gdy przychodzi czas z powodu nocnych zebrań, chętnie zniesie oddalenie małżonki od swego boku? Któż wreszcie wytrzyma to, że w uroczystość Paschy spędza noc poza domem? Kto bez podejrzliwości pozwoli jej pójść na zniesławianą ucztę Pana? Kto pozwoli jej ukradkiem chodzić do więzienia, ażeby całować kajdany męczenników?

[3] Kto pozwoli spotkać się z kimś ze współbraci, by przekazać pocałunek; ofiarować wodę nogom świętych; zabiegać o zdobycie nieco pokarmów i napojów, i tylko o tym myśleć? Jeśli współbrat podróżując przybędzie, jaką gościnę znajdzie w obcym domu? Czy zostanie on hojnie obdarowany, skoro piwnice i spiżarnia są zamknięte?

V. [1] Niektórzy wprowadzcie cierpliwie znoszą nasze wymagania i nie przeszkadzają sobie nawzajem. Wtedy błędem jest to, że poganie znają nasze obowiązki, że my znajdujemy się pod wpływem świadomości niesprawiedliwych, i że jeśli coś czynimy, jest to wynikiem ich dobrej woli. Nie może nie widzieć ten, kto coś znosi, albo jeżeli się przed nim coś ukrywa, ponieważ tego nie znosi, to ktoś się go obawia. Skoro więc Pismo obie możliwości zaleca⁸³, żeby tak być zajętym Panem, by nie wtajemniczać w to kogoś drugiego, jak też

ad impedienda fidelium studia et officia, ut si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas, si ieiunia obseruanda sint, maritus eadem die conuiuium exerceat, si procedendum erit, numquam magis familiae occupatio obueniat.

[2] Quis autem sinat coniugem suam uisitandorum fratrum gratia uicatum aliena et quidem pauperiora quaeque tuguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit, a latere suo adimi libenter feret? Quis denique sollempnibus Paschae abnoctantem securus sustinebit? Quis ad conuiuium dominicum illud, quod infamant, sine sua suspitione dimittet? Quis in carcerem ad osculanda uincula martyris reptare patietur?

[3] Iam uero alicui fratrum ad osculum conuenire, aquam sanctorum pedibus offerre, de cibo, de poculo inuadere, desiderare, in mente habere? Si pereger frater adueniat, quod in aliena domo hospitium? Si cui largiendum erit, horreum, proma praeclusa sunt.

V. [1] Sed aliquis sustinet nostra nec obstrepit. Hoc est igitur delictum, quod gentiles nostra nouerunt, quod sub conscientia iniustorum sumus, quod beneficium eorum est, si quid operamur. Non potest nescire qui sustinet, aut si celatur, quia non sustinet, timetur. Cum autem scriptura utrumque mandet, et *sine alterius conscientia* et *sine nostra pressura* operari Domino, nihil interest in qua parte delinquas, aut in conscientiam mariti, si sit patiens, aut in conflictationem tui, dum uitatur impatiens.

⁸² Por. J. Mieczkowski, *Rzymska liturgia stacyjna*, RBiL 65 (2012) nr 1.

⁸³ Por. 1 Kor 12,29.

by nie obciążać siebie samego, to nie ma żadnej różnicy, w jaką stronę się odchylisz: czy do wtajemniczenia małżonka, jeżeli mianowicie ten jest cierpliwy, czy dla własnego obciążenia, jeżeli ten mianowicie *Ne* jest taki i stąd trzeba stronić od niego.

[2] „Nie rzucajcie waszych pereł przed świnie – rzekł – by ich nie podeptały nogami, i obróciwszy się, was nie poszarpały”⁸⁴. Owe *wasze perły* to także znamiona codziennego obcowania [z Panem]. Im bardziej będziesz starała się je ukryć, tym bardziej uczynisz je podejrzanymi i ponętniejszymi dla pogańskiej ciekawości.

[3] Czy pozostaniesz niezauważona, gdy swe łożę, swe ciało znaczysz [znakiem krzyża], gdy nieczyste [demony] odpędzasz dmuchaniem⁸⁵, gdy do modlitwy także w nocy wstajesz? Czyż nie będzie się komuś zdawać, że uprawiasz magię? Nie będzie wiedział twój mąż co potajemnie przed wszelkim innym pokarmem spożywasz?⁸⁶ A jeśli będzie wiedział, że to chleb, czy uwierzy, że nie jest tym, co się o nim opowiada?

[4] A nawet jeśli by ktoś nie znał tych [pogłosek], czy zniesie tak po prostu, bez wymawiania, bez podejrzliwości, że to chleb, a nie trucizna? Niektórzy znoszą, ale po to, by uciskać, by wyśmiewać się z takich kobiet, które kontynuują przestrzeganie swych tajemnych spraw [narażając dom], jak wierzą, na niebezpieczeństwo. A jeśliby doznali jakiej szkody znosząc – wiano oskarżanych jest skuteczną zapłatą za milczenie, gdy mianowicie podejrzliwi chcą dochodzić swych praw przed władzami.

Wiele [kobiet] nie wzięło tego pod uwagę w swych planach, aż poniosły stratę na majątku lub straciły wiarę.

[2] *Nolite, inquit, margaritas uestras porcis iactare, ne conculcent eas et conuersi uos quoque euertant. Margaritae uestrae sunt etiam quotidianae conuersationis insignia. Quanto curaueris ea occultare, tanto suspectiora feceris et magis captanda gentili curiositati.*

[3] *Latebisme tu, cum lectulum, cum corpusculum tuum signas, cum aliquid immundum flatu explodis, cum etiam per noctem exurgis oratum? Et non magiae aliquid uideberis operari? Non sciet maritus quid secreto ante omnem cibum gustes? Et si sciuerit panem, non illum credet esse, qui dicitur?*

[4] *Et haec ignorans quisque rationem simpliciter sustinebit sine gemitu, sine suspitione panis an ueneni? Sustinent quidam, sed ut inculcent, ut inludent huiusmodi feminis, quarum arcana in periculum, quod credunt, reseruent, si forte laedantur sustinent(es), quarum dotes obiectione nominis mercedem silentii faciant, scieicet apud arbitrium speculatorem litigaturi.*

Quod plereaque non prouidentes aut re excruciatam aut fide perditam recognoscere consuerunt.

⁸⁴ Mt 7,6

⁸⁵ Starożytny gest egzorcymujący.

⁸⁶ Tj. Eucharystia.

VI. [1] Przebywa Służebnica Boża z cudzymi bogami domowego ogniska, i gdy oddaje się wszelką cześć demonom, wszelkie obochodzi się święta królów, na nowy rok, nowy miesiąc – pośród nich będzie chodzić w zapachu kadzidła?

I wyjdzie z drzwi ozdobionych wieńcami i światłami, jakby z nowej siedziby publicznej rozpusty, będzie z mężem ucztować na zebraniach towarzyskich i w zajazdach?

I zdarzy się, że usłuży niegodziwym, chociaż niegdyś zwykła była usługiwać świętym. Czy nie dostrzeże tu sądu ku potępieniu – te rzeczy zachowując, które sama miała rozsądzać?⁸⁷ Z czyjej ręki będzie pragnąć [otrzymywać]? W czym kielichu będzie miała udział? Jakie pieśni współmałżonek jej zaśpiewa, albo ona małżonkowi?

[2] Usłyszysz doprawdy, usłyszysz: coś ze sceny, coś z karczmy, coś z gehenny. Gdzie pamięć o Bogu? Gdzie wzywianie Chrystusa? Gdzie zarzewie wiary, kóre niesie Pismo Święte? Gdzie wythnienie Ducha? Gdzie Boże błogosławieństwo? Wszystko zewnętrzne, wszystko wrogie, wszystko potępione, przysłane przez złego dla zniweczenia zbawienia.

VII. [1] Jeżeli te rzeczy przydarzą się tym, którzy przystąpili do wiary żyjąc w małżeństwie pogańskim, wybacza się im: zostali przecież pochwyceni przez Boga w takim związku i mają polecenie wytrwać w nim i uświęcać się, i otrzymują nadzieję nagrody⁸⁸. Jeśli więc takie małżeństwo Bóg potwierdza, dlaczego nie miałby i darować im pomyślności tak, by nie byli dręczeni przez utrapienia i uciski, i trudności, i rzeczy nieczyste – skoro mają nad sobą opiekę ze strony łaski Bożej?

[2] Albowiem dzięki okazanemu zmiłowaniu, współmałżonek wezwany z pogaństwa do [zachowywania] cnoty

VI. [1] Moratur Dei ancilla cum laribus alienis, et inter illos omnibus honoribus daemonum, omnibus sollemnibus regum, incipiente anno, incipiente mense, nidore turis agitabitur.

Et procedet de ianua laureata et lucernata, ut de nouo consistorio libidinum publicarum, discumbet cum marito, saepe in sodalitiis, saepe in popinis.

Et ministrabit nonnumquam iniquis, solita quondam sanctis ministrare. Et non hinc praeiudicium damnationis suae agnoscet, eos obseruans quos erat iudicatura? De cuius manu desiderabit? De cuius poculo participabit? Quid maritus suus illi, uel marito quid ipsa cantabit?

[2] Audiet sane, audiet aliquid de scaena, de taberna, de gehenna. Quae Dei mentio? Quae Christi inuocatio? Vbi fomenta fidei de scripturarum interiectione? Vbi Spiritus refrigerium? Vbi diuina benedictio? Omnia extranea, omnia inimica, omnia damnata, adterendae salutis a malo immissa.

VII. [1] Haec si illis quoque euenire possunt, qui in matrimonio gentili fidem adepti morantur, tamen excusantur: ut in ipsis deprehensi a Deo et iubentur perseuerare et sanctificantur et spem lurationis accipiunt. Si ergo ratum est apud Deum matrimonium huiusmodi, cur non et prospere cedat, ut pressuris et angustiis et impedimentis et inquinamentis non ita lacessatur, habens iam ex parte diuinae gratiae patrocinium?

[2] Nam et ad aliquam uirtutem caelestem documentis dignationis alicuius uocatus ille de gentibus terrori est gentili, quo

⁸⁷ Por. 1 Kor 2, 15; 6,2.

⁸⁸ Por. 1 Kor 7,11-16..

niebiańskiej, staje się przyczyną bojaźni [Bożej] u pogańskiego współmałżonka, dlatego mniej on przeszkadza, mniej dokucza, mniej śledzi. Wyczuwa wielkie rzeczy⁸⁹, dostrzega dowody, wie, że [jego współmałżonek] stał się lepszy; w ten sposób i on zostaje wybielony przez bojaźń. Tak łatwiej pozyskiwani są ci, którzy doświadczyli w swym życiu widzialnego działania łaski Bożej.

[3] Czymś innym zaś jest dobrowolne świadome zniżenie się do spraw zakazanych. Co nie podoba się Panu, zapewne obraża Pana i jest podsuwane z pewnością przez zło. Znakiem tego jest to, że samym ubiegającym się podoba się imię chrześcijan. Dlatego spotyka się, że te, które się takich nie brzydzą, są tępione, porywane, oddalane od wiary. Masz więc powód, by nie wątpić w to, że nigdy nie kończy się pomyślnie małżeństwo tego rodzaju, gdy jest skojarzone przez zło, a przez Pana zaś zostało potępione.

VIII. [1] Jako rzeczywiści badacze Bożych postanowień zbadajmy jeszcze to zagadnienie od strony prawnej. Czy również u pogan wszyscy panowie bardzo srodzy i utrzymujący karność i porządek nie zakazują swoim niewolnikom zawierać małżeństwa poza domem⁹⁰? Naturalnie po to, by nie wpadli w rozpustę, nie zaniedbali swoich obowiązków i ażeby nie wyjawiali spraw pańskich ludziom, którzy nie należą do rodziny. Czy prócz tego nie uważali oni jeszcze, że takie osoby, które mimo wezwania ze strony właściciela dalej żyją z obcym niewolnikiem, powinno się uważać za popadłe w niewolę⁹¹?

[2] Czy porządek i prawo tej ziemi mogą być surowsze niż niebieskie przepisy?

⁸⁹ Por. Dz 2,11..

⁹⁰ W okresie cesarstwa zachodzą zmiany w sytuacji prawnej niewolników w Rzymie. W stosunki między panem a niewolnikiem wkracza państwo odbierając właścicielowi prawo życia i śmierci. Niewolnik źle traktowany może domagać się sprzedania komu innemu. Zostaje zagwarantowane niewolnikom prawo do rzeczy, które nabyli w okresie niewoli, dochodzi również do faktycznego uznania związków małżeńskich.

⁹¹ W Rzymie konkubinaty nie były uważane za prawne małżeństwo, chociaż traktowano taki związek za trwałe połączenie mężczyzny i kobiety. August uznał konkubinaty za formę prawnego związku pomiędzy osobami nie mogącymi z powodu różnic stanowych zawrzeć związek małżeński.

minus sibi obstrepat, minus i<n>stet, minus speculetur. Sensit magnalia, uidit experimenta, scit meliorem factum; sic et ipse Dei candidatus est timore. Ita facilius huiusmodi lucrifiunt, in quos Dei gratia consuetudinem fecit.

[3] Ceterum aliud est ultro et sponte in prohibita descendere. Quae Domino non placent, utique Dominum offendunt, utique a malo inferuntur. Hoc signi erit, quod solis petitoribus placet nomen Christianum. Ideo inueniuntur, qui tales non exhorreant, ut exterminent, ut abripiant, ut a fide excludant. Habes causam, qua non dubites nullum huiusmodi matrimonium prospere decurri: dum a malo conciliatur, a Domino uero damnatur.

VIII. [1] Ad hoc quaeramus an iure, quasi reuera dispectores diuinarum sententiarum. Nonne etiam penes nationes seuerissimi quique domini et disciplinae tenacissimi seruis suis foras nubere interdiciunt? Scilicet ne in lasciuam excedant, officia deserant, dominica extraneis promant. Nonne insuper censuerunt seruituti uindicandas quae cum alienis seruis post dominorum denuntiationem in consuetudine perseuerauerint?

[2] Seueriores habebuntur terrena disciplinae caelestibus praeceptis, ut

Wprawdzie poganki, które złączyły się z obcymi niewolnikami, utraciły swoją wolność, natomiast ludzie, którzy należą do nas, łączą się ze sługami diabła i dalej pozostają w swoim stanie. Oni oczywiście powiedzą, że Pan nie przekazał imprez swego Apostoła żadnego wezwania. Pomogę wskazać jako powód takiej głupoty? Nic innego jak słabość wiary, która zawsze skłonna jest do pożądania uciech światowych.

[3] To wprawdzie najczęściej spotyka się u ludzi bogatych. Albowiem im bogatsza jest jakaś kobieta i im więcej dumna jest z tytułu matrony, tym przestronniejszego domu domaga się dla swoich zaszczytów jako areny, na której może ukazać się jej ambicja. Dla takich osób kościoły są za brudne. Trudno jest kobiecie bogatej przebywać w domu Bożym, a jeśli jakaś tam się znajdzie, trudno jest jej wytrwać w celibacie. Cóż więc mają czynić? Od kogo jeśli nie od diabła mogą one wyprosić takiego męża, który jest w stanie utrzymać lektykę, mulice fryzjerów, sprowadzanych z zagranicy? Chrześcijanin, jeśli nawet będzie bogaty, zapewne nie dostarczy tego swojej żonie.

[4] Przypomnij sobie, proszę, przykłady postępowania pogan. Wiele kobiet, szlachetnie urodzonych i do tego bardzo bogatych, łączy się z prostymi i biednymi mężczyznami, ponieważ związek z nimi zapewnił im albo zbytek albo całkowitą swobodę. Niektóre zawierają małżeństwa ze swoimi wyzwolencami, nie zwracając na opinię publiczną, byleby tylko miały mężów, ze strony których nie będą obawiały się ograniczenia własnej swobody. Wierząca chrześcijanka wstydzi się poślubić człowieka wierzącego lecz od niej uboższego, jako że ona uchodziłaby za bogatszą przy ubogim mężu.

[5] Albowiem jeśli ubodzy posiadają królestwo niebieskie⁹², a nie bogaci, to bogaty więcej znajdzie w biednym. Otrzyma on większy posag z dóbr tego,

⁹² Por. Mt 5,3.

gentiles quidem extraneis iunctae libertatem amittant, nostrae uero diaboli seruos sibi coniungant et in statu suo perseuerent? Scilicet negabunt sibi a Domino per apostolum eius denuntiatum. Quam huius amentiae causam detineam, nisi fidei imbecillitatem pronam semper in concupiscentias saecularium gaudiorum?

[3] Quod quidem plurimum in lautioribus deprehensum est. Nam quanto diues aliqua est et matronae nomine inflata, tanto capaciorem domum oneribus suis requirit, ut campum in quo ambitio decurrat. Sordent talibus ecclesiae. Difficile in domo Dei diues, ac si quis est, difficile caelebs. Quid ergo faciant? Vnde nisi a diabolo maritum petant idoneum exhibendae sellae et mulabus et cinerariis peregrinae proceritatis? Christianus ista etiam diues fortasse non praestet.

[4] Quaeso te, gentilium exempla proponas tibi. Pleraque et genere nobiles et re beatae passim ignobilibus et mediocribus simul coniunguntur aut ad luxuriam inuentis aut ad licentiam sec<ta>tis. Nonnullae se libere et seruis suis conferunt, omnium hominum existimatione despecta, dummodo habeant a quibus nullum impedimentum libertatis suae timeant. Christianam fidelem fideli re minori nubere piget, locupletiore futuram in uiro paupere.

[5] Nam si pauperum sunt regna caelorum, diuitum non sunt, plus diues in paupere inueniet; maiore dote dotabitur de bonis eius, qui in Deo diues est. Sit illa ex aequo

który w Bogu jest bogaty. Oby na ziemi równa była jemu ta, która być może w niebie taką nie będzie.

Czy trzeba zatem powątpiewać i badać, jak też zastanawiać się nad tym, żeby ten, komu Bóg powierzył swoje bogactwa, mógł wnieść odpowiedni posąg?

[6] Jak uda nam się opowiedzieć szczęście takiego małżeństwa, które Kościół łączy, wzmacnia ofiara i pieczętuje błogosławieństwo, aniołowie ogłaszają – zyskuje aprobatę Ojca? Albowiem i ziemskie dzieci bez zgody ojcowskiej nie biorą ślubu zgodnie z obrzędem i prawem.

[7] Jakież to jarzmo dwojga wierzących: jedna nadzieja, jedno poświęcenie, jedna nauka, ta sama służba. Oboje braćmi, oboje współsługami; nie ma różnicy w duchu i ciele, jako że prawdziwie *dwoje są w jednym ciele*⁹³. Gdzie jedno ciało, tam i jeden duch: razem modlą się, razem padają na twarz [przed Bogiem], razem odbywają posty; jeden drugiego nauczając, jeden drugiego zachęcając, jeden drugiego podtrzymując.

[8] Oboje razem są w Kościele Bożym, razem na uczcie Bożej⁹⁴, razem w uciskach, w prześladowaniach i chwilach wychnienia. Żadne nie chowa nic przed drugim, żadne nie unika drugiego, żadne nie jest ciężarem dla drugiego.

W wolności nawiedza się chorego, wspiera się potrzebującego. Jałmużny udziela się bez napięcia, ofiary bez niepokoju, codzienne praktykowanie [wiary] nie doznaje przeszkód. Nie ukradkiem czyni się znak krzyża, radość nie jest trwożliwa, a błogosławieństwo nieme.

Psalmy i hymny rozbrzmiewają między obojgiem, nawzajem się umacniają, by każde lepiej śpiewało swemu Panu. Chrystus widząc i słysząc raduje się. Posyła im swój pokój. Gdzie dwoje, tam i On (por. Mt 18,20); a gdzie On, tam też

in terris, quae in caelis forsitan non erit.

Dubitandum et inquirendum et identidem deliberandum est, an idoneus sit inuectis dotalibus cui Deus censum suum credidit?

[6] Vnde sufficimus ad enarrandam felicitatem eius matrimonii, quod ecclesia conciliat et confirmat oblatio et obsignat benedictio, angeli renuntiant, pater rato habet? Nam nec in terris filii sine consensu patrum rite et iure nubunt.

[7] Quale iugum fidelium duorum unius spei, unius uoti, unius disciplinae, eiusdem seruitutis. Ambo fratres, ambo conserui; nulla spiritus carnisue discretio, atquin uere *duo in carne una*. Vbi caro una, unus et spiritus: simul orant, simul uoluntantur, simul ieiunia transigunt, alterutro docentes, alterutro exhortantes, alterutro sustentantes.

[8] In ecclesia Dei pariter utrique, pariter in conuiuio Dei, pariter in angustiis, in persecutionibus, in refrigeriis. Neuter alterum celat, neuter alterum uitat, neuter alteri grauis est.

Libere aeger uisitatur, indigens sustentatur. Elemosinae sine tormento, sacrificia sine scrupulo, quotidiana diligentia sine impedimento; non furtiua signatio, non trepida gratulatio, non muta benedictio.

Sonant inter duos psalmi et hymni, et mutuo prouocant, quis melius Domino suo cantet. Talia Christus uidens et audiens gaudet. His pacem suam mittit. Vbi duo, ibi et ipse; ubi et ipse, ibi et malus non est.

⁹³ Por. Rdz 2,24; Mt 19,6; 1 Kor 6,16.

⁹⁴ Tj. na uczcie Eucharystycznej.

nie ma i złego.

[9] Te zatem rzeczy należy rozumieć w zwięzłym słowie, które Apostoł nam pozostawił. Kieruj się nimi, gdy zajdzie potrzeba. Niech pomogą Ci nie iść za przykładem niektórych. Wierzącym nie wolno poślubiać inaczej; a jeśliby nawet było wolno, nie warto.

[9] Haec sunt, quae apostoli uox illa sub breuitate intellegenda nobis relinquit. Haec tibi suggere, si opus fuerit. His te ab exemplis quarumdam reflecte. Non licet aliter fidelibus nubere, et si liceret, non expediret.